

LA PESTA DE 1652 AL TERME DE TAVERTET

Al llarg de tota la història, i encara en els nostres dies, l'aparició d'epidèmies i malalties ha estat, i és, un fet recurrent. A banda, potser, de l'epidèmia més coneguda anomenada la Pesta Negra, de 1348, diferents epidèmies es van succeir també en els segles posteriors. Una de les que és potser objectivament més coneguda és la de 1652, que és considerada la darrera gran pandèmia catalana, i que pel fet d'esdevenir-se quan ja s'havien començat a portar registres d'enterraments en les parròquies es pot seguir sovint de forma quantitativa. L'epidèmia arribà a la península pel País Valencià, d'on s'estengué cap al Principat en el període 1649-1653, però amb el seu moment més àlgid en el 1652. L'epidèmia arribà, a més, recordem-ho, en el context de la guerra dels Segadors i va empitjorar encara més la situació del país. Fou especialment devastadora a les ciutats, mentre que en general afectà menys les àrees rurals on el contagi era menys fàcil.¹ A les nostres comarques els efectes d'aquesta epidèmia varen ser desiguals. Varen ser realment dramàtics, per exemple, a localitats com Centelles, en què el 1651 varen morir 81 persones i el 1652 en varen morir 151 quan en els deu anys anteriors (1641-1650), les xifres havien oscil·lat entre 11 i 66 defuncions anuals, amb una mitjana de 31 defuncions per any.² En el cas de la ciutat de Vic sembla que els efectes varen ser menors.³ En canvi l'epidèmia quasi no es va fer sentir en altres àrees com el Lluçanès.⁴

Quina va ser la incidència d'aquesta epidèmia a Tavertet? Sortosament s'ha conservat el llibre de defuncions de la parròquia de Tavertet d'aquells anys,⁵ que inclou també les defuncions de la parròquia de Sant Miquel de Sorerols que n'era sufragània. De manera ben interessant, aquest llibre ens permet seguir l'evolució de les defuncions en el període en què té lloc l'epidèmia, però a més ens dóna interessant informació sobre com s'abordà aquest risc d'emergència sanitària.

Podem resseguir sumàriament totes les defuncions enregistrades en la parròquia de Tavertet en el període 1645-1654:

20/1/1645 Antiga Vilar, vídua, morí al Crous
7/3/1645 Joan Parareda, fadrí de la Perereda
5/4/1645 Joan Ferrers, morí al mas Aubert
27/11/1645 Segimon Casasobiranes, enterrat a Sorerols
28/12/1645 Maria Parareda, 5 anys
31/12/1645⁶ Miquel Castellet, pastor de Rupit
12/3/1647 Antoni Güell, de mesos, morí a l'Aubert
13/6/1647 Margarida Monteis, del mas Monteis
2/9/1647 un minyonet del mas Pontí
21/9/1647 Elena, albat fill de Joan Solroca
3/12/1647 minyó mort en néixer, fill de Jaume Solroca
19/1/1648 Joan Puigdauret, pagès a les Balmes
10/4/1648 minyonet de Bernat Bosch, masover del Perer
15/11/1648 Pere Casasobiranes, pastor
31/1/1649 Pere Joan Coromina, hereu del mas Coromina
26/2/1649 Pere Noguer, hereu del mas Noguer
24/3/1649 Feliu Vinyes, teixidor de la sagrera de Tavertet
6/6/1649 una minyoneta morta en néixer, filla de Pere Jover
8/6/1649 Magdalena Riera, morta a la casa i hostal de Tavertet
18/9/1649 Maria, filla de Joan Novelles de Vall
2/12/1649 albat, fill de Pere Bosch habitant a Solroca
23/12/1649 infant mort en néixer, fill de Bernat Ferrer del mas Castell
8/2/1650 infant mort en néixer, fill de Salvi Caselles, masover de Cases-sobiranes
12/3/1650 Eulàlia Jover
11/5/1650 albat, fill de pares desconeguts
—/—/1650 Margarida Casasobiranes, enterrada a Sorerols
1/3/1651 Isabel Coromina
6/2/1651 albat, fill de Francesc Arau
22/3/1651 Antoni Joan, fill de Pere Miquel Sunyer
10/4/1651 albat, fill de Bernat Ferrers
19/4/1651 Jerònima, donzella filla de Pere Noguer
23/4/1651 Segimon, albat fill de Miquel Sunyer
7/4/1651 Cecília, donzella filla de Pere Noguer
7/5/1651 Joan Josep, albat fill de Batista Serra
7/9/1651(sic) Bartomeu Vilaspinosa, fadrí pagès
30/5/1651 Susanna Arau. Havia mort a Finestres, bisbat de Girona
7/12/1651 Paula Torra, morí a la Torre

En temps passats la pesta portava, quasi sempre, a un final dramàtic. Alguns gravats de l'època representen la por dels malalts a la mort.

Arxiu Jordi Gumí

3/4/1652 Jacint Macià, de Sant Feliu de Pallerols, soldat que morí al mas Serra

19/5/1652 Maria Noguer, albat fill de Joan Noguer

27/5/1652 Jacint, minyó (edat il·legible), fill de Gabriel Güell, mort a la balma de Cases-sobiranes i enterrat a Sorerols.

10/6/1652 Gabriel Güell, mort i enterrat a la balma de Cases-sobiranes

10/6/1652 Isabel, muller de l'anterior, morta i enterrada a la balma de Cases-sobiranes

10/6/1652 Antoni, fill dels anteriors, mort i enterrat a la balma de Cases-sobiranes

9/10/1652 Miquel Monteis, del mas Monteis

7/2/1653 Francesc Jofré, fadrí de la sagrera

4/10/1653 Maria Vilaspinosa, pagesa

30/12/1653 Joan, d'un mes, fill de Bernat Sala masover del Perer

20/1/1654 Pere Felip i Serra, de Rupit, morí a la rectoria

Reduint això a xifres anuals de mortalitat, i afegint-hi a més els recomptes de defuncions pels anys precedents i següents tenim:

1640	6	1647	5	1654	1
1641	4	1648	3	1655	11
1642	3	1649	8	1656	8
1643	1	1650	4	1657	4
1644	7	1651	6	1658	3
1645	6	1652	7	1659	0
1646	0	1653	3		

Com es veu, de l'evolució quantitativa no es desprèn pas que l'epidèmia afectés de manera molt important el terme. De fet la mortalitat del 1652 ni tan sols és la més elevada del període ja que el 1655 moren fins a 11 persones, el 1649 i el 1656 en moren 8, el 1644 moren 7 persones com el 1652, i el 1640, 1645 i 1651 amb 6 morts gairebé igualen les morts de l'any 1652.

I tanmateix la pesta va arribar a Tavertet, sí. Les morts dels anys anteriors al 1652

segueixen el que es pot considerar una pauta "normal", amb morts aïllades en el temps i en l'espai, mortalitat de menors etc., sense cap element que faci pensar en epidèmies, i sense que així es reculli en la documentació. En el 1652, però, sí que tenim elements. Comença l'any amb "normalitat", però al mes de maig podríem dir que salta l'alarma. El 27 de maig mor un menor a la balma de Cases-sobiranes. És enterrat a Sorerols. I el 10 de juny s'enterren els dos pares del menor i un germà. Amb això ja és suficient per saber que ens trobem davant d'un fet anormal. Però és que també els coetanis en són conscients i identifiquen amb promptitud el problema: es tracta de la pesta. El menor mort el dia 27 és enterrat al cementiri, però en la nota de la defunció s'hi fa constar ja explícitament que morí de pesta. El diagnòstic pot ser que no es fes en el mateix moment, i potser per això es porta a enterrar a la parròquia. Quan es produeixen les altres tres morts a la mateixa família, però, no hi ha cap dubte que els veïns i les autoritats de Tavertet assumeixen la gravetat de la situació, i apliquen unes mesures fèrries per a intentar evitar l'extensió de l'epidèmia. Així queda reflectit en el registre de defuncions:⁷

Dilluns a deu del mes de juny, any de la Nativitat del Senyor mil sis cents cinquanta y dos, en la balma de Casa Subiranas, parròquia de Sant Miquel de Serarols, sufragània de Tavertet, foren enterrats Gabriel Güell àlias Grauet, braser, y Isabel muller sua, a cerca y distància de sis o set canes de dita balma envès ponent, junt ab an Antoni, minyonet de edat de nou o deu anys poch més o menos, per Christòfol Bofia, braser habitant en lo carrer de Antoni Gros, parròquia de Santa Maria de Corcó, amb un ganxo, los quals moriren de peste. Reberen tots los sagraments de confesió, comunió y extremaunció. Administrà-los mossèn Jaume Planes, prevere y vicari de la nostra parroquial iglesia de Tavertet, \però lo minyó, per no trobar-lo capaz no rebé sagraments/, y después purgà en la capella de Sant Corneli y Sant Cyprià de dita parròquia. La sepultura y altres coses qui succeïren en dita diada constan ab acte rebut per Antoni Joan Treserra, pagès de la parròquia de Sant Barthomeu sas Gorgues, substitut de mossèn Joan Vila, notari

públich de la ciutat de Vich, die y any dalt dit. Sent rector de dita parròquia lo doctor Francesc Guilló, prevere natural de la vila de Olot, bisbat de Gerona. Feren morber per dit effecte Jaume Joan Bausells, pagès de Sant Miquel de Serarols, sent balle del terme Bernat Coromina pagès hereu i propietari del mas Coromina de dita parròquia, y después que agueren cremat tot lo de la balma, a dos criaturetes que restaren vives, cremada la roba las posaran en una altra balma a purgar, i lo fosser en una altra balma entre lo Harau y Mierons.

És a dir, varen ser enterrats, per tal d'evitar trasllats i contagis, prop del seu mateix habitatge, la balma de Cases-sobiranes, sense ni tocar-los, utilitzant un ganxo. Totes les persones que van tenir contacte amb els difunts van haver de *purgar*, de passar una quarantena: el vicari que els va atendre es va aïllar a Sant Corneli, el bracer de Cantonigròs que els va enterrar es va aïllar en una balma entre l'Arau i Mierons, i les dues criatures filles dels difunts van ser aïllades en una altra balma, després de cremar totes les seves robes amb tota la resta de coses de la balma on vivien.

Mesures rigoroses, però aparentment van resultar reeixides. Sembla ser que amb aquestes mesures s'aconseguí evitar la propagació de l'epidèmia a la parròquia de Tavertet ja que després d'aquest enterrament en un àmbit particular no sagrat la següent defunció que s'anota al registre d'enterraments és la de Miquel Monteis, pagès que morí al mas Monteis, que és enterrat el 9 d'octubre al cementiri de Tavertet, amb tota normalitat. Segueix a aquesta defunció la de Francesc Jofré, fadrí que morí en una casa de la sagrera de Tavertet, que és enterrat ja el febrer següent, el 7 de febrer de 1653, i la següent en morir és Maria Vilaspinosa, pagesa que és enterrada a Tavertet ja el 4 d'octubre de 1653. La mortalitat de 1653 i de 1654 és baixa, i si bé la de 1655 i 1656 és notablement elevada, la distribució de morts al llarg de l'any i en les diferents cases no sembla reflectir causes de tipus epidèmic sinó que han de ser degudes o bé a les oscil·lacions normals de la mortalitat o bé a altres factors de fons (climàtics, econòmics...).

Sobre l'origen del contagi no disposem de cap dada. La mort d'un soldat foraster a

la Serra podria ser un indicatiu, però el temps transcorregut entre la mort d'aquest soldat i la defunció següent, un mes i mig, impedeix trobar-hi cap vinculació.

L'epidèmia de l'any 1652, doncs, es pot dir que, potser gràcies a la promptitud i la rigorositat de les mesures sanitàries preses, no va fer gaires estralls a la parròquia de Tavertet ni a la seva sufragània de Sorrolers i es saldà aparentment només amb quatre morts d'una mateixa família.

Rafel Ginebra i Molins

Notes:

1 - Vegeu, per exemple, Núria SALES, Els segles de la decadència (segles XVI-XVIII), Barcelona. Edicions 62 (Història de Catalunya, vol. IV), 1989, p. 376-387. També, Jordi NADAL, "L'última pandèmia de pesta a Catalunya, 1650-1654", dins II Congrés d'Història de la Medicina Catalana, Barcelona 1977, p. 19-38. Miquel PARETS, Dietari d'un any de pesta, 1651. Vic. Eumo (Referències; 7) 1989.

2 - Juan Manuel ALDEA BUENO, Aspectos sanitarios de los archivos de las parroquias de Santa Coloma de Centelles y de S. Fruitós de Balenyà de los s. XVI-XVIII, tesi doctoral inèdita. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1992. N'existeix exemplar a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic (ABEV).

3 - En el cas de Vic, en no haver-se conservat els registres parroquials, ens basem en dades que hem recollit en el registre d'enterraments del Capbreu. Aquests registres estan fets per un control econòmic de les actuacions del clergat de la catedral i per tant la seva estructuració és menys regular que la dels llibres sacramentals, a banda que en renovar-se cada dos anys la persona que en portava el control presenten també més variabilitat. En qualsevol cas i feta aquesta salvetat, les xifres de defuncions que donen aquests registres parroquials per la ciutat de Vic per als anys d'entorn de 1652 són: 83 (1648), 98 (1649), 122 (1650), 54 (1651, aparentment amb la manca d'alguns mesos), 137 (1652), 53 (1653), 61 (1654). ABEV, Arxiu del Capbreu de Vic, volums 342-345..

4 - Miquel VILARDELL i YNARAJA, Aspectes sanitaris dels arxius parroquials de la comarca d'Osona. El Lluçanès, segles XVI, XVII i XVIII, tesi doctoral inèdita, Barcelona: Universitat de Barcelona, 1992. N'existeix exemplar a l'Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic.

5 - ABEV, Arxiu Parroquial de Tavertet, D/1 (1595-1687). El llibre està ostensiblement tacat per aigua i en algunes pàgines, incloses les que treballem, es fa necessari l'ús de llum ultraviolada per llegir-les.

6 - La data és 31 de desembre de l'any de la Nativitat de 1646. En aquest còmput es canvia d'any el dia de Nadal i per tant aquest dia correspon al 31 de desembre de 1645 del còmput actual.

7 - ABEV, Arxiu Parroquial de Tavertet, D/1, f. 97-98.